

Gábor-Szabó Vivien

6-14 éves magyarországi látássérült fiatalok társadalmi integrációjának esélyei és lehetőségei az oktatási rendszerben (részlet)

Bevezetés

Dolgozatom témáját egyrészt személyes okból választottam. Kisebbik testvérem gyengénlátó, és orvostól orvoshoz kellett járjunk, amíg végül megállapították a pontos diagnózist. Tapasztalataink szerint az óvónők, tanítónők felkészületlenek ilyen helyzetben. A mi esetünkben ritka volt az olyan szakember (kivéve azt az utazó tanárt, aki hetente járt fejlesztő foglalkozásokat tartani), aki empatikus volt, és az volt a célja, hogy mindent megtegyen a sikeres integráció érdekében. Sokszor összességében inkább a kellemetlen érzet volt erősebb, nem pedig a beilleszkedést elősegítő folyamatok. Másodszorban úgy látom, hogy országunkban az általam érzékelt helyzet mellett vannak már nagyon szép kezdeményezések, például kulturális programok. Az első ilyen, ami mélyen hatott rám az a budapesti Láthatatlan kiállítás. Nagyon meghatározó élménye az életemnek, mert ez egy olyan hely, ahol csak az érzékekre hagyatkozva „látunk”, és ezzel a szerepjáttékkal lebontjuk azt a bizonyos falat, ami „látó” és „nem látó” között van. Másik meghatározó élményem, ahol találkozhattam olyan fiatalokkal, akiknek nem mindennapi-an telnek a hétköznapjaik az a Bátor Tábor, ahol önkéntesként vettem részt. Ezek azok a tényezők, melyek jelen dolgozatom megírására motiváltak.

A tudományos diákköri dolgozatom első fejezetében a szakterületen használatos fogalmak kerültek bemutatásra. A fogyatékoság fogalmait tisztázom különböző meghatározásokban, illetve, hogy kik azok az egyének, akik a látássérültek körébe tartoznak. Továbbá, hogy kik azok a szakemberek, akik látási fogyatékosággal élő emberekkel foglalkoznak. A második nagyobb fejezetben adatokon keresztül térképeztem fel az országunkban fennálló helyzetet. Majd azt mutatom be mennyi fogyatékosággal élő ember él jelenleg országunkban, s ezen belül mekkora a látássérültek csoportja. Mindezt a 2011-es népszámláláson keresztül, és egy 2016-ban készített mikrocenzus által. Név szerint felsoroltam és jellemeztem a látássérültek speciális intézményeit. A harmadik egységben a fogyatékosággal élők szoci-

ális ellátására tértem ki, míg végül, a negyedik részben az érintett személyekkel készített interjúkon keresztül kerülünk közelebb a valósághoz.

Kutatás, interjúk

Több olyan személlyel is készítettem interjút, akinek van tapasztalata látássérültekkel, illetve az integrálásra tett kísérletekkel. Látássérült gyermekek szüleit interjúvoltam meg, hogy nekik személy szerint milyen élményeik vannak az eddigiek alapján. Többek között óvónőket, tanítókat faggattam, hogy a munkájuk során mik az észrevételeik a témával kapcsolatban. Hogyan látják ők nevelők, hogy mik azok a dolgok, amiknek a megváltoztatásával előrelépéseket lehetne tenni az oktatásban? Természetesen belső véleményekre is szükség volt a helyzet alapos feltérképezésére, így gyógypedagógusoknak is tettem fel kérdéseket.

Csak két alkalommal volt lehetőségem személyes interjúztatásra, a legtöbben írásban adtak választ a kérdéseimre. Ez azért történt így, mivel az interjúalanyok többségét nem ismerem személyesen. Volt olyan személy, akit az egyik interjúalanyom kért fel, hogy válaszaival segítse az adatfelvételem. Másik indok, ami miatt írásban könnyebb volt sok esetben a kérdés-válaszadás az az, hogy sokan közülük tőlem távol, másik városban ének, dolgoznak.

Az alanyok kiválasztása az óvónők és tanítónők esetében leginkább a lakóhelyemről történt. Ennek egyszerű az oka: volt óvónőim, tanítónőim kértem fel, illetve az ő kollégáikat. Ezen belül ezek a pedagógusok nem ugyanabban az intézményben dolgoznak, mind az óvoda és általános iskola esetében.

A szülők közül csak egy illető volt, aki személyes ismeretség alapján került az interjúalanyaim közé, ő pedig az édesanyám. Fontosnak tartottam az ő válaszait is beemelni a dolgozatomba. Ennek a legfőbb oka az, hogy már a bevezetésben is leírtam, hogy a témát személyes indíttatásból választottam.

A látássérültekkel foglalkozó szakemberek esetében az intézményvezető hölgyel volt lehetőségem élő interjúzásra. Erre 2018. május 15-én került sor a Budapesti Vakok és Gyengénlátók Általános Iskolájában, egy nyílt nap alkalmával. Családommal vettünk részt ezen az eseményen, kisebbik testvérem iskolaváltása indokolta ezt. A kérdések ennél az interjúnál félig strukturáltak voltak, mert adottak voltak az én előre megírt kérdéseim, és emellett még tettem fel olyan kérdéseket, amelyeket a beszélgetés irányvonala követelt meg. Az összes többi interjú strukturált volt. Továbbá a szol-

noki tiflopedagógussal van még személyes kapcsolatom, mivel őt is testvéremén keresztül ismerhettem meg.

Óvodapedagógusokkal készített interjúk

Dolgozatom címe a 6-14 éves látássérült gyerekekre szűkíti le a korcsoportot, viszont nélkülözhetetlennek tartottam azt, hogy belevegyem az óvónőket is a véleménynyilvánításba. Elsősorban azért, mert a gyermekek 3 évesen kerülnek be először oktatásrendszerbe, az óvodán keresztül. Itt találkoznak életükben talán elsőként egyfajta szabályrendszerrel, közösségi normákkal, különböző illemszabályokkal stb. (A bölcsőde a gyermekvédelmi szakellátások körébe tartozik, illetve nem minden kisgyermek jár ebbe az intézménybe.) Összesen 5 óvónőt sikerült meginterjúvolnom.

Az első interjúkérdésemben egy rövid bemutatkozást kértem a választást vállaló interjúalanyoktól. Ennél a résznél volt, aki a nevének megadásával mutatkozott be, de olyan is, aki röviden ismertette, hogy mióta és melyik településen dolgozik óvodapedagógusként.

A következő: „Mivel foglalkozik?” kérdésre elég sokszínű válasz érkezett. Pozitívumnak vélem, hogy az egyik óvónő és gyógypedagógusi végzettséggel is rendelkezik. Ez nagyon nagy segítség, hiszen meg van a kellő szakmai ismerete ahhoz, hogy egy enyhén sérült gyermeknek is megfelelő foglalkozásokat tartsanak, illetve nincs szükség külön fejlesztőpedagógusra, mert az óvodának így már van egy tanácsadója. Leginkább ez akkor mérvadó, ha nincs a településen vagy a megyében sem gyógypedagógus szakember, így ez a feladatkör betöltetlen lenne egyébként. Hárman elmondták, hogy olyan helységben dolgoznak, ahol nagyrészt a gyermekek a roma kisebbséghez tartoznak, vagy konkrétan az óvodában a gyermekek is túlnyomóan roma származásúak. Az egyikőjük így fogalmazott: „A város leghátrányosabb körzetében működő (...) dolgozom. Az óvodánkba járó gyerekek szinte 100%-ban cigány származásúak. Nagyon magas a HHH, BTMN és SNI gyermekek száma. Az SNI-s gyermekek többsége enyhe értelmi fogyatékos. Jelenleg 24 fős nagy csoportom van.” Míg egy másik válaszadó: „Óvodapedagógusként dolgozom, egy olyan településen, ahol a gyermekek a cigány kisebbséghez tartoznak. Nagyszámú a gyermekcsoportban az SNI-s és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermek.”

Harmadik kérdésként magára az integráció fogalmára tértem ki, pontosabban arra voltam kíváncsi, hogy ki, hogyan értelmezi. („Mit jelent Önnek az a kifejezés, hogy integráció?"). A kulcsszavak a következők: problémás gyerek, sajátos nevelési igényű (SNI), fogyatékossgal élő, ép, elfogadás,

differenciálás, tanulás, együttnevelés, lehetőség, egyensúly, egyenlő esélyek, hátrányos helyzet, empátia. A leginkább lényegre törőnek ezt a leírást találom, mely mindent magába foglal: „Pedagógusként számomra az integráció elsősorban lehetőség arra, hogy együtt neveljünk ép és valamilyen fogyatékossgal élő vagy sajátos nevelési igényű, valamilyen zavarral küzdő gyermeket. A sérült gyerek részéről ez lehetőség a természetes szocializációban való részvételre, a többieknek fejlődik empátiája, toleranciája, értéké válik számukra egymás elfogadása, segítése.”

Következő: „Volt-e már az Ön csoportjában /óvodájában látássérült gyermek?”. A hét megkérdezettből, hat személynek van tapasztalata látási fogyatékossgal élő gyermekkel kapcsolatban.

Negyedik kérdésfeltevésem: „Ha az előző kérdésre igennel válaszolt: Milyen módszerekkel, segítségekkel tudták könnyebbíteni a gyermek fejlesztését?” Kollektívan a környezet, illetve dolgok, feladatok személyre szabását említették, mint segítő módszert. Ezen kívül még a szakemberrel való folyamatos kapcsolattartást emelték ki. Azonban mivel minden gyermek, úgy minden eset is egyedi, így az alábbi helyzetmegoldásokra szeretném a figyelmet felhívni: „Az óvodánkban dolgozó fejlesztő pedagógus végzettségű óvodapedagógus kollégával közösen állítottuk össze fejlesztési tervét. Az egyéni fejlesztés egyrészt csoportjában integráltan történt játékidőben, másrészt a fejlesztőpedagógus hetente 2 órában fejlesztette egyénileg. Nagy támogatás volt a teljes körű elfogadás mind a gyermektársak, mind a nevelők, szülők részéről.” Egy másik óvodapedagógus olyan problémamegoldásról vallott, mely, ha mindenhol így menne, mint ebben a bizonyos óvodában, akkor egyenes út vezetne, ahhoz, hogy egy gyermek se érezze magát hátrányban. Így kezelték a „problémát”: „Csoportszoba berendezésével, állandóságával, az étkezéshez használt eszközök árnyalatának megválasztásával, a szülők érzékenyítésével, szülőértekezlet alkalmával- bekötött szemmel, sötét szemüvegben kellett tevékenykedniük a csoportban. Gyermekek között pozitív diszkrimináció érvényesítése, segítségadás értékének hangoztatásával, az eszközök elrendezésének motiválásával. Tevékenységek, mozgás alkalmával pedagógiai asszisztens bevonásával. Lépcső szélének jelölését a fenntartó megtette. Kutyaaterapeuta bevonása a nevelésbe alkalmanként.”

Fentebb leírt módszerek megvalósításához ötödik pontban a speciális fejlesztő eszközök szükségességére voltam kíváncsi. Ebben az esetben a hat olyan óvónő közül, akinek van tapasztalata látássérült kiskorúval kapcsolatban, három olyan volt, aki speciális eszközöket alkalmazott a tanulás-tanítás, fejlesztés érdekében. Elgondolkodtató helyzet ez, mert arról nincs tudomásunk, hogy nem igényelte a gyermek taníttatása ezeket a fejlesztő segédesz-

közöket, vagy anyagi esetleg más korlátok miatt nem kellett igénybe venni ilyen tárgyakat.

Folytatva ezt a vonalat aziránt érdeklődtem, hogy kihez tudtak segítségért fordulni. Itt ötből 3 válasz negatív. „Sajnos a szakember hiány miatt nem sok segítséget kaptam.” Majd egy másik hölgy: „Mivel speciális felkészültségű gyógypedagógus nem segítette a munkánkat, az óvoda meglévő eszközeivel, játékszereivel oldottuk meg a fejlesztést.” A harmadik: „A látás-sérült gyermekek fejlesztését fejlesztőpedagógus végzi. Az ő iránymutatása segíti az óvodapedagógus egyéb fejlesztő tevékenységét. Jó kapcsolat alakult ki a védőnővel, és a szülők is együttműködnek a gyermek harmonikus integrálása érdekében. Sajnos gyógypedagógus a településen nincs.” De két óvónőnek volt lehetősége gyógypedagógus tanácsait, segítségét alkalmazni (Válasz: „Gyengénlátó intézet utazó gyógypedagógusához.”).

Még arra vártam a választ, hogy szükség volt-e konkrétan gyógypedagógus szakember munkájának igénylésére. Fentebb már páran kitértek arra, amit itt is elmondtak, hogy kellett volna, de a lehetőség és a feltételek nem voltak adottak az előírtak megvalósításához. Például: „A gyermek szakvéleményében megfogalmazták, hogy milyen fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus bevonására, fejlesztésére lenne szükség, de nem állt rendelkezésre ilyen végzettségű gyógypedagógus.” Vagy máshol: „Szükség lenne, de nincs ilyen jellegű segítségre lehetőség.” 3 helyen erre a kérdésre igenlő válasz érkezett és az ügy megoldott volt.

Az alábbiakban arról lesz szó, hogy kapnak-e jelenleg az országunkban az óvónők továbbképzést az enyhén sérült gyermekek kezelésére, és ha igen, akkor mennyire találták a résztvevők hatékonynak. Az én mintámban csak ketten vettek részt (eddig) ilyen jellegű képzésen. Egyikük szerint kiválóan hatékony volt ez a felkészítés. A második alany válasza: „Önképzéssel csatlakoztunk a gyengénlátóknál tartott továbbképzésekhez.” Szívlelendő, hogy országunkban ilyen tenni akaró és küzdő, a gyermekekért küzdő óvónők nevelnek, azonban azt negatívumként tudom megjegyezni, hogy alapvetően itt sem egy jól bevált és működő folyamat a képesítés, hanem ilyen áron valósult meg.

Végül arra kértem mindenkit, hogy mondják el, ha van valami megjegyzésük, vagy további véleményük, amit a témával kapcsolatban el szeretnének mondani.

„Szükségesnek tartanám, hogy az alapképzés (óvodapedagógus szak) kiegészüljön az enyhén sérült gyermekek megsegítését szolgáló tantárgyakkal. Emellett fontosnak tartom, hogy ne csak elméleti képzésben nyilvánuljon ez meg, hanem minél több helyen legyen lehetőség hospitálásra, tapasztalatszerzésre a hallgatóknak. Sajnos egyre több gyermek enyhén sérült és

azt tapasztaltam munkám során, hogy az óvodapedagógusok nincsenek felkészülve ezen gyermekek nevelésére, fejlesztésére.”

„Tapasztalatom szerint a gyermekek többségénél az SNI megállapítása elhúzódik, 5-6 éves kor előtt nem történik meg a Szakértői Bizottságok részéről, így speciális fejlesztésük is késik. Kevés a gyógypedagógus. A megyében kevés, vagy nincs olyan intézmény, amely a speciális fejlesztést igénylő gyermekeket ellátná. A pedagógusok az alap- ill. továbbképzések során nem kapnak megfelelő felkészítést az SNI gyermekek neveléséhez.”

„Nagyon kevés azon speciális végzettségű gyógypedagógusok száma, akik a látássérült gyermekek fejlesztését elő tudnák segíteni. Kevés azoknak a képzéseknek a száma, amik segítséget nyújtanának az óvodapedagógus részére a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztéséhez.”

Hárman is megemlítették a gyógypedagógusok hiányát, illetve a felsőoktatás reformálásának ügyét.

Egy nézőpont van, amire részemről a mindennapokban is alkalmazott üzenetként próbálok tekinteni: „(...) Így tehát arra kellene jobban felkészülni a jövőben, hogy a sérült emberek számára is élhető és lehetőségeket biztosító környezetet teremtsünk. Illetve a gondoskodás helyszíneit (intézményeket, speciális otthonokat) az arra kényszerülőknek biztosítsuk. Mert senki sem önkaratából szeretne sérült lenni.”

Tanítónőkkel készített interjúk

Az általános iskolai tanítónők között volt olyan, aki már a 42. tanévét kezdte meg idén, és olyan is, aki 3. éve dolgozik pedagógusi pályán. Az integráció megfogalmazására többen adták itt is, az egyszavas „beillesztést”, „beilleszkedést”, vagy a „befogadás” válaszokat. Bővebb megfogalmazásban az egyikük így vélekedik: „A sajátos nevelési igényű, valamint eltérő szociális háttérrel rendelkező gyerekeknek az együttnevelése a problémamentes gyerekekkel.”

A nyitó kérdés után azt vizsgáltam, hogy kiknek volt már az osztályukban látássérült tanuló. 6-ból 2-nek volt tapasztalata, így csak ők tudtak erről nyilatkozni, hogy hogyan kezelték a helyzetet, milyen módszerekkel próbálták könnyíteni a gyermek fejlesztését.

„Sajnos a feltételek nem igazán voltak adottak a gyermek tanításához. Igyekeztem differenciált feladatokkal, egyéni foglalkozásokkal segíteni őt. 3. osztályos korában speciális iskolába került.” Nem volt szükségük gyógypedagógusra, de ki lehet következtetni a fentebb említett válaszból, hogy a gyermek fejlődéséhez nagyban hozzájárult volna, ha szakember is

tart számára fejlesztő órákat. Viszont, amit pozitív következtetésként vonhatunk le az az, hogy a gyermek nem lett csúfolódás, kiközösítés áldozata, hanem az osztályba sikeres volt a beilleszkedése. Ehhez a tanítónő, elmondása szerint a következőkkel tudott hozzájárulni: „Bevontam a közös programokba. Megbízta olyan feladatokkal, melyeket ő is képes volt ellátni. A feladatok megoldásához segítségül ép társait kértem, akik szerencsére partnerek voltak.”

Míg a másik tanító: „Abban az időben, amikor a látássérült gyermeket tanítottam, még nem volt ilyen fejlett a technika, mint jelenleg, így kevesebb lehetőségem volt. Speciális vonalazású lapot készítettem neki, arra írt. Ezen a vonalak sokkal erősebben látszódtak, vastagabbak voltak, mint a többiek füzetében. Az első padsorban ült, hogy a táblát jobban lássa. Neki nagyobb betűkkel írtam a feladatlapokat. Ha szükség volt rá, felolvastam a szöveget, utasításokat. A megismerés folyamatában igyekeztem minél több érzékszervére hatni. Gyakran szóban kértem számon.”

A tanítónő megfelelő helyzetfelismerése, és kiváló ötletei miatt itt neki nem volt szüksége gyógypedagógusra, illetve még az integrálás is sikeresen működött. Ehhez, amit az ő részéről hoztátett szerinte a példamutatás volt legfőbb. „A segítségnyújtás mellett a türelem és a figyelmesség segített abban, hogy beilleszkedett a többiek közé. Ezzel mintát mutattam az osztály tanulóinak, és ők is segítették őt, ahol tudták.”

Azok, akiknek még nem volt az osztályában látássérült diákja, mindenki azt válaszolta, hogy tudná, hogy kihez kellene adott helyzetben segítségért fordulni. Többé-kevésbé tudták, hogy a látássérült gyermek integrálható, ha nincs ezen felül további sérülése. Meglátása erről a jártassággal rendelkezőnek: „Egyetértek velem, csak a különleges bánásmódra való felkészítést hiányolom hozzá.” Akadt olyan, aki szerint csak részlegesen integrálható ilyen nehézségekkel küzdő kiskorú, olyan is volt, aki nem gondolkozott még ezen, mivel nem szembesült még ezzel a problémával, nincs személyes benyomása erről. Megint mások: „Amennyiben az Ő személyiségfejlődésére pozitív hatással van, elfogadom, támogatom.” Más: „Ha a látássérült gyermekeken kívül az osztályban nincs más gyermek, akinek szintén vannak tanulási nehézségei úgy pozitívként érzem.” Egy újabb: „Mivel a gyerekek nagyon könnyen elfogadják a mássággal küzdő társaikat, ez üdvözlendő dolog. Mindenben a segítségükre vannak. Ha a pedagógus szemszögéből nézzük, akkor olyan szempontból gondot okoz, hogy nincs elég ismerete ahhoz, hogy hogyan is kell a legmagasabb szintű tudást átadnia, hiszen ilyen irányú képzést nem kapott a főiskolán.” Ez az állásfoglalás átível a következő kérdésemhez, mely arról szól, hogy a tanítók kapnak-e továbbképzést. Hatból egy olyan személy volt, aki bővebb vélemény is alkotott, de mindannyian egyhangúan azt válaszolták, hogy nincs

lehetőségük ilyen tudáshoz hozzájutni. „Az ilyen jellegű képzések nagyon ritkán szerepelnek a továbbképzések listáján. Aki ilyen témában szeretné képezni magát, az gyógypedagógiai kiegészítő tanulmányokat végezhet, amit sok esetben nem támogat az iskola.”

További gondolatok az alanyoktól:

„A szegregált oktatás azért előnyösebb a látássérült gyerekeknel, mert ott meghatározzák a csoport létszámát. (Nem 30 fős osztályban a helyük, mert nagyon kevés idő és figyelem jutna rá.) Olyan gyógypedagógusok foglalkoznak velük, akik erre speciális képzést kaptak, így sokkal jobb eredményt érhet el minden egyes gyerek.”

„Ritka az olyan osztály, ahol ne lenne legalább 3-4 BTMN szakvéleménnyel illetve 1-2 SNI szakvéleménnyel rendelkező tanuló. Minden gyermek egyedi eset, melyre a tanítónak egyénileg kell segítséget nyújtani. Abban az esetben, ha csak egy látássérült gyermek van az osztályban és mellette nincs BTMN illetve SNI tanuló, akkor véleményem szerint integrálható a gyermek, de a többi nehézséggel küzdő tanuló mellett nagyon kevés idő jutna egy ilyen gyermekre. A jelenleg hatályos jogszabály szerint egy osztályba 30-32 gyermek járhat, melybe a BTMN tanuló 1 főnek az SNI tanuló 2 főnek számít, ebből kifolyólag nagyobb nehézséget jelent a magas osztálylétszám is. Mindezen felül pedig ahhoz, hogy egy gyermek fel legyen terjesztve BTMN illetve SNI vizsgálatra mind a kettő szülő beleegyezése szükséges. Amennyiben csak az egyik szülő nem járul hozzá a vizsgálatához, vagy egyszerűen nem viszik el a vizsgálatra, úgy a tanulási nehézséggel küzdő gyermek nem kaphat szakvéleményt és így megfelelő ellátásban sem tud részesülni. Ez tovább nehezítheti a tanítás folyamatát.”

„Sajnos egyre több az SNI-s, BTM-es tanulási-és magatartási zavarral küzdő, mentálisan sérült tanuló, akik egyéni bánásmódot igényelnek, de a mai iskolarendszer, oktatási rendszer ezeket nem veszi figyelembe. Nem hagy időt a velük való foglalkozásra tanítási órákon. Rohannunk kell a tanmenet által megszabott témákkal, időre teljesítve a tananyagot, és azokat számon kell kérnünk. Ezekkel nem értek egyet és látom a "leszakadó" gyerekeket, és frusztráló érzés haladni a tananyaggal, és segíteni annak, aki igényli.”

„A szervi fogyatékossgal, sérüléssel nem rendelkező gyermekek személyiségfejlődésére is pozitív hatással lehet az integráció, ha annak a megfelelő személyi és tárgyi feltételei adottak.”

Látássérültekkel foglalkozó szakemberekkel készített interjúk

Három látássérült személyek pedagógiája szakos gyógypedagógusként végzett alanynak tettem fel a kérdéseimet, illetve ezen kívül még a budapesti Gyengénlátók Általános Iskolájában (hivatalos nevén: Gyengénlátók Általános Iskolája Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménye és Kollégiuma) volt alkalmam találkozni és beszélgetni az EGYMI intézményegység vezetőjével 2018 májusában. Az általuk érzékelt helyzet az alábbiak alapján áll össze.

1. számú interjúalanyom 2013-ban végzett látássérült személyek pedagógiája szakos gyógypedagógusként. Azóta is szakmájában dolgozik Szolnokon és körzetében, különböző életkorú személyekkel. Bemutatkozását még ezekkel a sorokkal egészítette ki: „Jelenleg 0-100 éves kor közötti látássérült személyek fejlesztésével, rehabilitációjával foglalkozom: korai fejlesztés, óvodai fejlesztés, iskolai-középiskolai fejlesztés, felnőtt rehabilitáció. Minden területen utazó gyógypedagógusként tevékenykedem, házhoz, illetve intézményekhez járok foglalkozást tartani.” 2. számú interjúalany szintén látássérültekre szakosodott gyógypedagógus. Baján, a helyi speciális iskolában dolgozik. Immár 15 éve foglalkozik 6-18 éves különböző fokban értelmi sérült látássérült gyermekekkel. Ezekben az években voltak tanítványai a helyi/ körzeti általános iskolákból ép értelmű látássérült gyermekek. Ő maga is látássérült, a középiskolát és a főiskolát is integráltan végezte el. 3. számú interjúalany jelenleg 3. éve Veszprémben dolgozik. 2014-ben végzett látássérültek pedagógiája szakos gyógypedagógusként, ezt követően egy ideig az országos ellátó körű EGYMI-ben dolgozott utazó gyógypedagógusként, Budapesten.

1. számú interjúalanyom válasza arra az első kérdésemre, hogy miért választotta ezt a pályát így hangzik: „Elsősorban az emberek életének segítése volt a célom, aztán megfogott az a kötődés, amellyel a fogyatékos emberek fordulnak az őket segítő és szerető személyekhez. Ennek én is része szerettem volna lenni. A gyógypedagógián belül pedig azért a látássérülésre szakosodtam, mert ezt találtam a legkreatívabbnak, és ami a legfontosabb: ezeket az embereket soha nem sajnáltam! Ezáltal én sosem a hiányosságukat láttam, hanem azokat a lehetőségeket, amelyekkel ők a lehető legteljesebb módon élhetik az életüket.”

Ezután arra értem őket, hogy osszák meg velem, hogy hogyan telik egy napjuk a munkahelyen. 1. számú interjúalanyomnak: „Főállásban az utazótanári munkát látom el, ezért az iskoláskorú látássérült tanulókkal foglal-

kozom Szolnok környékén. Ebben a munkakörben általában napi 2-3 intézménybe utazom. Legtöbbször másfél-két órát töltök egy helyen, és egy-egy tanulóhoz hetente egyszer, vagy kétszer jutok el. A látássérült tanulóval fejlesztést végzek (látásfejlesztés, kompenzálási technikák, hiányosságok enyhítése, erősségek támogatása), ha látássérüléséből adódóan tanulmányaiban lemarad, akkor azt kompenzálom, illetve a többségi pedagógusokkal és a szülőkkel konzultálok. A napi adminisztrációt, és az órákra való felkészülést mindennap végzem, munka után.” Míg a 2. alanynak ilyen egy napja: „Jelenleg csak súlyos fokban értelmi sérült - halmozottan sérült látássérült tanítványaim vannak. A nekik megtartott órák igencsak eszközigényesek, így ezekre az órákra sokat kell készülnöm, így már legalább fél órával az első órám előtt bent vagyok az intézetben, hogy előkészítsem a szükséges eszközöket.” 3. alany esetében: „Mivel utazó gyógypedagógusként dolgozom, a munkahelyem helyszín tekintetében minden nap (sőt, egy napon belül is) más és más. Átlagosan 3 különböző intézményt látogatok egy nap, és tartok fejlesztő foglalkozást óvodásoknak és általános iskolásoknak (heti 20 óra), továbbá konzultálok a befogadó pedagógusokkal, gyógypedagógiai asszisztensekkel. Kivételes esetnek számít, hogy egy középiskolás tanítványom is van. Órarend szerint dolgozom, ennek összeállítása alapos szervező tevékenységet igényel a félévek elején, hiszen számos szempont együttes figyelembevételét kívánja. (Pl.: az óvoda napirendje, az adott óvoda óvodába érkezésének időpontja, mely napokon áll szabadon az óvoda fejlesztő szobája, mely napokon kapja a gyermek az esetleges egyéb fejlesztéseket, iskoláskorban milyen az osztály órarendje, milyen tanórán engedélyezik, hogy részt vegyen fejlesztésen, esetleg az iskola csak a délutáni foglalkozást támogatja, szakkörök időpontja, stb.) Az idei tanévben több napon is fél nyolctól már kontaktóráim van. Majdnem minden órám egyéni foglalkozás, néhány esetben kettesével vesznek részt a tanulók. A legtöbb befogadó intézményben van lehetőségem fénymásolásra, 3 helyen nyomtatásra is. Az intézmények között tömegközlekedem, a fenntartó biztosítja a helyi bérletet, valamint a távolsági jegyek árát. Az utazások idejére lyukas órá(ka)t hagytam az órarendemben. Miután megtartom az utolsó órát, hazajövök, és itthon készülök fel a következő napra, továbbá az adminisztrációs teendők egy részét is itthonról készítem el. Más fix pont nem jöhet szóba, hiszen a nevelői/tanári szobákban nincs saját helyem, szekrényem; az EGYMI-be pedig hetente csak 2 nap megyek be: egyszer órát tartok a speciális iskola látássérült tanulóinak, illetve hetente egy órában veszek részt az utazótanári értekezleten. Ez utóbbi alkalom lehetőséget teremt arra is, hogy konzultáljak azokkal a kollégákkal, akikkel van "közös gyerekünk". (Pl. látás-mozgássérült tanítványaim esetében a konduktor kollégánommal tartunk eszmecsereket.)

Mindezek után a velük kapcsolatban álló intézményekről érdeklődtem, hogy mik a tapasztalataik. 1. számú interjúalanyom így válaszolt: „Az intézmények nagy többsége várja és kéri a segítséget. Igyekeznek a mindennapi dolgokat, olykor gondokat megoldani. Azt mondhatom, hogy jelenleg kivétel nélkül partneri a kapcsolatom az intézmények vezetőivel és pedagógusaival is.” 2. alany szempontjából: „A látássérült gyermekeket nevelő intézmények igyekeznek megteremteni a látássérült gyermek nevelésének, oktatásának ideális feltételeit, ehhez azonban szükségük van tiflopedagógus módszertani segítségére (módszer, eszközök...)” 3. alany: „A tapasztalataim nagyon változóak, az adott gyermek tulajdonságai, az intézményvezető és a befogadó pedagógusok attitűdjének függvényében. Természetesen fontos az adott gyermek életkora is, hiszen nagy a különbség óvoda és iskola között. (Nem jobb az egyik a másiknál, csak teljesen más légkörű a két intézménytípus.) Az elmúlt egy évben összesen 8 intézménnyel volt kapcsolatom, bármelyik esetben tudnék pozitívumot és negatívumot is kiemelni.”

Továbbá kíváncsian vártam arra a választ, hogy szerintük mik azok a dolgok, melyeken érdemes lenne változtatni annak érdekében, hogy sikeres legyen az integráció a többségi iskolákban. 1. számú interjúalany meglátása: „A legfontosabb az lenne, hogy a látássérült gyermekkel újonnan kapcsolatba kerülő pedagógusok elvégezzenek egy rövid szakmai továbbképzést, amelynek keretében megismerhetik azt a szemléletet, amellyel hozzájuk fordulni kell, eszközöket, módszereket, és ismereteket sajátíthatnának el. Ezek a mindennapokat könnyítenék meg, nem félnének annyira a feladattól, hiszen nem lenne annyira ismeretlen. Ilyen szakmai napok működnek a Gyengénlátók és a Vakok Iskolájában is, mégis kevesen vesznek rajta részt. Az időt vagy az energiát sajnálják?! Nem tudom. Az utazótanári munkám során igyekszem ebből pótolni, amennyit tudok, de azt a fajta nyílt órát, ahol a gyógypedagógusok a tanórát tartják, ilyen gyerekeknek, azt ott tudnék megismerni. A látássérült tanulókkal a tanórákon, és a szabadidőben ők vannak.” 2. alany szemlélete: „Anyagi feltételek, néhol emberi hozzáállás.” 3. alany: „Az együttműködés fontosságát emelném ki. Fontos, hogy bizalmi helyzet alakuljon ki a gyógypedagógus - szülő - pedagógus háromszögben. Szerencsére néhány esetben ez nem is igényel változtatást. Jó lenne, ha a többségi pedagógusok (tovább)képzésükben több ismeretet kapnának a sajátos nevelési igényű gyermekekről, illetve az aktuális SNI tanítványokkal kapcsolatok érzékenyítő programokon vehetnének részt. (Ez teljesülhetne is látássérült gyermekek esetében a Vakok, illetve a Gyengénlátók EGYMI által, azonban ezt a szolgáltatást kérni kell, és sok esetben nem jutnak el ennek megigényléséig. A pesti rendezvényekre pedig nem jutnak el.) Néhány esetben jó lenne, ha növelhető

lenne az intézményben és/vagy a gyermekkel töltött heti óraszám az integráció sikerének növelése érdekében.”

Ezek után külön kívánom bemutatni az interjúm a budapesti Gyengénlátók Általános Iskolája és Diákotthona, Pedagógiai Szakszolgálat EGYMI intézményrészének vezetőjével. Legfőbbképp azért, mert mint intézményvezető, ő maga és kollégái nagyon sok gyermekkel kapcsolatban állnak, egészen óvodás kortól a középiskolát végző fiatalokig.

„Alapvetően gyógypedagógus vagyok. Látássérültek és értelmileg akadályozottak pedagógiája szakon végeztem, a Bárczin sok-sok évvel ezelőtt. Úgyhogy itt kezdtem a pályafutásomat 16 évvel ezelőtt a Gyengénlátóknál. (...) pár évig dolgoztam itt, aztán úgy alakult az életem, hogy (...) 5 évet dolgoztam felnőttekkel, felnőtt rehabilitációban, de ott is látássérültekkel és nagyon szerettem, (...) de mindegy másképp alakult az életem és (...) úgy döntöttem, hogy akkor visszajövök ide. Utazótanárként dolgoztam újra itt az EGYMI-ben és akkor most második éve vezetem itt az intézményegységet. Kifejezetten az EGYMIT. Mi úgy épülünk fel, hogy három nagy intézményegység van: az iskola, a kollégium és mi, az EGYMI, akik az integráltakkal foglalkoznak. Mi foglalkozunk óvodásokkal is, és iskolásokkal meg középiskolásokkal is. A középiskolásokkal kifejezetten 2 kolléganő, úgyhogy én velük közvetlenül nem, de iskolába én is kijárok itt Pesten is meg vidékre is szoktam, illetve még az óvodásoknak a fejlesztését látjuk el. Meg hát emellett pedagógusoknak a képzése, továbbképzése, szakmai napokat szervezünk, családok számára mindenféle eseményeket meg most már jönnek majd a nyári táborok. (...) Tényleg mi itt elsősorban csak részben a gyerekekkel foglalkozunk, de legalább ugyanannyit a pedagógusokkal igyekszünk meg hát nyilván a családdal, a környezettel.”

Második hozzáírányuló kérdésemben az iskolájuk bemutatására kértem, illetve, hogy mik a legfőbb előnyei, ha valaki ebben a speciális iskolában tanulhat. „Az iskolának annak van 134 tanulója, ha jól tudom most, amiből 55 azt hiszem most a kollégista. Az iskolában ugye van ép értelmű tagozatunk meg tanulásban akadályozottak tagozata. Természetesen mindenki gyengén látó, illetve az sem teljesen igaz, mert van 1-2 olyan testvér gyerekünk, akik nem gyengén látók, de egy-egy egyedi kérelem alapján valamiért ide jár, legfőbbképp szervezési okok miatt. (...) Az iskola az most már 62 évvel ezelőtt alapult meg, alakult meg a külön gyengénlátók oktatása. Először csak alsó tagozat volt, aztán felső és mi ebbe az épületbe azt hiszem '78 óta vagyunk, de természetesen bővült. Ez a harmadik, ahol most vagyunk (interjúkészítésekor 2018.05.15. Nyílt nap az iskolában- szerk. GSZV.) az a nyolcvanas évek elején épült rá. (...). Mi az EGYMI-ben több mint 900 gyereket tartunk nyilván és foglalkozunk vele, kivel aktívabban, kivel meg egy kicsit nehezebben. Az iskolai élet egyébként azt gondolom, hogy majdnem teljesen úgy néz ki, mint egy

többségi iskoláé, hiszen órarend szerint működnek, megtartják az órákat. Ami az óriási különbség, hogy nyilván itt megkapják az órán belül is azt a speciális ellátást, ami a látássérüléshez kapcsolódik meg hát a fejlesztő órákat, amiből van mindenféle itt a látásneveléstől a mozgásfejlesztésig, Brei órák, egyébként délután is mindenféle szakkör, zene.....stb. (...) S hát nyilván a specialitás abban rejlik, hogy itt a teljes alsó tagozatban kizárólag gyógypedagógusok dolgoznak, sőt az alsó tagozatban mindenhol látássérült szakos gyógypedagógusok tanítanak. Tehát azt gondolom, hogy hol máshol, ha itt nem? Felső tagozatban ott már nem feltétlenül. Ott már szakos tanárok is vannak, de gyógypedagógusok is. Vagy vannak olyanok, akiknek mindkét végzettségük meg van. Úgyhogy az óriási különbség szerintem nyilván az, hogy itt megkap minden olyan specialitást, amire szüksége van egy gyengénlátó gyereknek.”

Az osztályok felépítése ily módon néz ki: „5 alatt nem működik osztály, akkor össze kell vonnunk. 12 felett viszont bontunk osztályt. Akkor, ha már 13 van, abból már két osztályt csinálunk. Úgyhogy ez átlagban azt jelenti, hogy egy ilyen osztályban 7-8, de van olyan, ahol csak 6 gyerek van. Ugye mindenkinek 3-as szorzója van. A számított létszámban a gyengénlátó gyerek az 3 főnek számít, tehát 5 gyerek az máris 15-nek számít, 12 meg már 36-nak, szóval az meg már a másik véglet. Úgyhogy ilyen szempontból természetesen más a számított létszám, mint a tényleges, itt tartózkodó gyerekek létszáma. És hát vannak magántanulóink is egyébként. Elég sok. Vannak olyan állapotú gyerekek itt, akik vagy olyan súlyos egészségi állapot – szívbetegség meg mindenféle társuló dolog – miatt egyszerűen nem tudnak a napi szinten, vagy olyanfajta kezeléseken meg orvosi beavatkozásokon esnek túl, hogy nem, meg néha annyit hiányoznak egy-egy betegség vagy műtét (...) miatt, egyszerűen nem tudnak bekapcsolódni az osztálymunkába. Úgyhogy most már tizen, majdnem húsz magántanulónk van. Vagy olyan súlyos autista gyerekek is vannak, akik képtelenek csoportban működni és akkor ők pedig általában heti 10 órában kapnak egyéni órákat.”

Rákérdeztem arra is, hogy a nem itt tanuló gyermekeket, hogyan tudják segíteni. „Itt Budapesten belül mi kijárunk az integrált gyerekekhez, heti szinten ellátjuk a fejlesztő órákat. Vidékre alkalmasszerűen szoktunk kimenni, hogy amikor az iskolakezdés van, amikor tagozatváltás van, amikor valami helyzet van, akkor igyekszünk menni, segíteni. Úgyhogy a vidékiek megsegítése az ilyen. Tényleg elsőben mindig, ötödikben mindig, kilencedikben mindig. Azon kívül meg akkor, hogyha szükség van rá. S hát az óvodásokkal pedig az a helyzet, hogy ők idejárnak hozzánk. Tehát akik ide bejárnak hozzánk heti, kétheti rendszerességgel nekik megtartjuk a fejlesztőórákat. Rendszeresen csak Budapest határain belül, tehát a heti, kétheti rendszerességgel. Az, ami

kötelességünk is. A többi az teljesen opcionális, hogy hova járunk ki, mikor (...), mert a vidéki utazások nyilván nagyon sokba kerülnek.”

Kissé félve tettem fel a kérdést ezután közvetlen, hogy akkor ez a helyzet akkor hogyan kerül megoldásra vidéken. „Van, ahol van helyi tiflopedagógus, és akkor ellátja a gyereket, de még mindig nagyon sok helyen nincsen. Nagyon kevés. Azért ezt hallani a TV-ben is, hogy óriási gyógypedagógus hiány van, nem pláne olyan, akinek látássérült szakos képzettsége van. Látássérült szakon még mindig csak a Bárczi képez semmi más és nincs elég látássérült szakos. Úgyhogy sajnos sok gyereket nem látnak el heti szinten, de ezt mi se tudjuk helyettük megoldani. Olyanunk van egyébként még a Balaton környékéről is meg bárhonnán is, hogy ha nincs helyben gyógypedagógusuk, de vállalják azt, hogy mondjuk, ide följárnak hozzánk kéthetente, akkor mi itt megtartjuk nekik a fejlesztőórájukat. Mondjuk ez sem az igazi, de a semminél sokkal több. Mi itt tizenhárman vagyunk főállású utazótanárok. És azt kell, mondjam, hogy a helyzet nem olyan rossz, mert, hogy tizenhat évvel ezelőtt senki nem volt az országban csak mi és most ehhez képest nagyon sok helyen van már helyi „tiflós”. De nagyon távol vagyunk még attól, hogy teljes fedettség legyen az országban szerintem.”

A délutáni órák, foglalkozások a következőképpen néznek ki: „Itt van zeneoktatás is, sport lehetőségek is. Szerintem ezek a délutáni foglalkozások hasonlóan működnek, mint minden más iskolában. Ezek ugye a szabadon választható lehetőségek. Az eltérések a rehabilitációs órákban vannak, ami meg ugye nem választható, hanem tulajdonképpen az, amit a jogszabályok is előírnak meg a szakvéleményen is oda van írva, hogy egy gyereknek hány logopédia, hány látásnevelés, hány mozgásfejlesztés jár. Van, ahol ezt betartják, mert van szakemberük és van, ahol ezt nem. Nyilván a gyógypedagógiai iskola be kell, hogy tartsa, de a többségi iskolákban, hát sajnos sok esetben – hiába van leírva minden meg, hogy mi jár neki – ilyen nincs és kész.”

Beszélgetésünk során egyik kérdésem így szólt: „Mi az a bizonyos háttér, ameddig egy látássérült gyermek fejlődését tudja segíteni/szolgálni az integrált iskola? Előzőekben említettük, hogy a gyengénlátók széles sávot ölelnek fel, de hogy alapvetően ki állapítja meg egy gyermek esetében, hogy meddig jó neki integráltan? Illetve, ha váltania kell?” Válasz: „Elméletben erre hivatott a Látásvizsgáló (...). Tehát nálunk is azok a gyerekek vannak nyilvántartásban, akik a Látásvizsgálóba bekerültek és ott megállapították róluk, hogy a látássérülése miatt sajátos nevelési igényű. Elméletileg ők azt is megállapítják ott a gyerekről, hogy ő integrálható vagy nem. Azért az a gyakorlat, hogy akiket a szülők integrációba szeretnének vinni, azokról megszületik egy papír, hogy ők integrálhatóak. Aztán, hogy ők valóban működnek-e az integrációban, azért az nagyon változó. S ez azért részben összefüg-

gésben van a látásteljesítménnyel is. Tehát (...) nekem abszolút ez a megállapításom van, meg szerintem itt a kollégáknak is, hogy nyilván a gyengénlátók közül, akik a jobb látásteljesítményűek, ők könnyebben megállják a helyüket. (...) Minél rosszabbul lát valaki, annál nagyobb a valószínűsége, hogy nehezebb lesz az ő integrációja és nagyobb valószínűséggel nem is lesz olyan sikeres. Nagyon fontos az ő személyisége, az ő hozzáállása, az ő motivációja, mennyire akar tanulni, mennyire akar csinálni, a pedagógusról ne is beszéljünk. Vagyis arról nagyon sokat lehetne beszélni. A pedagógus attitűdje, hogy ő hogyan áll hozzá mondjuk a látássérült gyerekekhez, mennyire akarja, hogy ő tényleg itt, vagy eleve azt gondolja, hogy: miért nem viszik már el innen, a speciális iskolába lenne a helye. Ha ő így áll hozzá, akkor én azt gondolom, hogy a jó Isten nincs, aki megmentse ezt a gyermeket onnan. És hát nagyon sok múlik a szülőkön is, hogy ők mennyire partnerek ebben, mennyire segítőkészek, mennyire állnak ott a gyerek mögött, mennyire ugyanazt képviselik szemléletben, mint mondjuk a pedagógusok. (...) Van-e szakszerű segítségük, jár-e hozzájuk utazótanár rendszeresen, aki segít mondjuk, akár a gyereknek, akár a pedagógusnak, hogy ha elakadás van, hogy ha nem tudják hogyan tovább. Ha nincs ilyen, akkor azért az elég nehéz. (...) De vannak azért jó példák. Csak az a baj, hogy ahogy így ülünk és beszélgetünk az utazótanár kollégákkal, mi azért látunk, ha nem is 900 gyermeket, de jó sok gyermeket látunk évről évre: több rosszat látunk, mint jót. (...) Nagyon gyakran úgy jövünk vissza, hogy: [„Ez katasztrófa!”]

„Ilyenkor az van, hogy nagyon sokszor azt látjuk, hogy nem is ülnek le megbeszélni időről időre a pedagógusok a szülőkkel, hogy akkor most, hogy állunk. Akkor most, hogy, jó helyen van itt ez a gyerek vagy azt javasoljuk tényleg, hogy másfelé kéne nézni? (...) S hát azért jó néhány eset volt, és évről évre van, tényleg ez egy tendencia, hogy ide érkeznek olyan gyerekek harmadikba, ötödikbe, sőt hetedikbe. Most volt egy gyerekünk, aki nyolcadikban jött ide, de úgy, hogy azt mondtuk, hogy egy évre is megéri, ha ő eddig csak sínylődött, kallódott, mondjuk hetedikig eljutott úgy, hogy nem tud írni-olvasni (nem tud írni!), akkor még mindig nem késő váltani. (...) S az a baj például, hogy a szakértői bizottság vizsgálja a gyerekeket, de nem lát a gyerek mögé. Mert ugye ők beviszik a gyermeket, odateszik, megvizsgálja, de azt, hogy mi van vele a mindennapokban, mi történik vele az iskolában, tud-e haladni a többiekkel azt maximum olvassa egy ilyen jellemzésből, amit leadnak. De az, hogy fedí-e a valóságot vagy nem, hogy oda mindent leírnak-e vagy nem az azért már más kérdés.”

A ma hazánkban fennálló helyzetről, az integráció típusairól a következőképpen vélekedik: „Hát mindenféle integráció van ma Magyarországon. Van is olyan, amit nem is nevezhetnénk integrációnak, csak úgy ott van a

gyerek. Hideg integrációnak nevezik, hogy tulajdonképpen ott nem történik vele semmi. Ott el van a többiek között. Hogy ott jó-e neki vagy nem azzal aztán senki nem törődik... (...) mi is csak azokat a gyerekeket látjuk, akiknek van szakértői papírja. De biztos, hogy van olyan, akinek nincs. Tehát, hogy aki odáig sem jut el, vagy a család nem viszi el vagy az iskola sem jelzi, hogy őt elkellene vinni a látásvizsgáló bizottságba, mert ő addig semmilyen speciális ellátást nem kap. Senki nem fog az ő ügyével foglalkozni, senki nem fogja őt 3 főnek számítani az osztályban, amíg neki papírja nincsen. Ez egy csúnya szó, de most már szokták azt mondani, hogy a „papíros gyerekek”. Utálom ezt a szót! De valójában nagy igazság van benne. (...) Magyarországon még mindig sok olyan gyerek, akiknek nincs pedagógiai értelemben diagnosztizálva a gyengénlátása. Mert lehet, hogy őt szemészetre elhordják, meg szemüveget kap, vagy nem kap - ugye sok olyan szembetegség van, amihez nem is kell szemüveg-, de hogy valójában, mint az iskola tanulója ő SNI-nek számít-e vagy sem, az kizárólag azon múlik, hogy járt-e ő a szakértői bizottságban. (...) Tehát számtalanszor találkozunk olyanokkal, hogy iskolába kimegyünk egy gyerekhez és aztán kiderül, hogy: [„Ja, hát az osztálytársa ettől sokkal rosszabbul lát!”] Vannak ilyen felfedezetlen gyerekek. Még 2018-ban is meggyőződésem, hogy nem kevés van Magyarországon. Szóval van szerintem még mindig sok olyan hely, ahol vannak gyengénlátó gyerekek, akik nincsenek még benne a rendszerben. Semmilyen rendszerben.”

A helyzet viszont az, hogy azok a gyermekek, akik bekerülnek a rendszerbe és a körülmények úgy adják, hogy a többségi iskola nem megfelelő számára különböző okokból kifolyólag, akkor nekik valamelyik speciális intézménybe kell tanulniuk. Ez sokaknak azzal egyenlő, hogy mondjuk már 6 évesen, elválasztva a családjuktól, kollégiumba kell lakniuk. Az intézményvezető az ő kollégiumi részüket így írta le nekem: „Maga a kollégiumunk úgy van, hogy 90 férőhelyes. Elméletileg annyi a maximum. De gyakorlatban 55-en vannak. Ez azt jelenti, hogy elméletileg 4 fősek a szobák, de gyakorlatban pedig 2-3 gyerek lakja egy-egy szobát. Tehát nyilván tágasak, hogy jobban elférjenek. (...) Ha nem lenne rá szükség, akkor ez már bezárt volna. (...) Minden osztályfokon vannak változóan. Teljesen változó. Ugye 2 emeleten vannak itt a gyerekek: az egyik a fiú emelet, a másik a lány emelet. És hát, mint minden kollégiumban itt is van napirend. (...) Felajánlanak nekik mindenfélét a kézműves foglalkozástól a sportig, sőt vannak olyanok, hogy ilyen külső. Úgyhogy ebben az időszakban meg így összekeverednek a csoportok. (...) S akkor megvacsoráznak a nevelő tanárokkal és utána mennek tulajdonképpen a kollégiumba, ahol gyerekefelügyelők veszik át a gyerekeket onnantól kezdve, és hát persze ezek az esti rituálék, hogy fürdés, fogmosás ezek vannak. S akkor éjszaka is végig gyerekefelügyelők vannak velük. Ami még

ugye érdekes ilyen speciális iskolában, hogy nekünk folyamatosan van, ha nem is orvosi felügyeletünk, de nővérünk az mindig van, sőt szemészeti aszisztensünk is van, mert, hogy a gyerekeknek egy csomónak van, akiknek szemcseppet kell, meg szemnyomást mérni. Tehát, hogy folyamatosan van felügyelet meg betegszobánk is van természetesen. (...) Főleg, hogy ha valami olyan betegség van, ami fertőző, akkor ne legyen a többiekkel. Mi tulajdonképpen a kollégium csak a nagy szünetekben, hosszú szünetekben zárunk be. Van sok gyerek, akit nem visznek haza minden hétvégén, úgyhogy itt hétvégén is van ügyelet meg felügyelet, programok a gyerekeknek. (...)Azért ez itt más, mint egy középiskolai kollégium. De a gyerekek meg nagyon ügyesek. Természetesen mindenkinek van zárható szekrénye, de tényleg hát nem azt mondom, hogy teljesen önállóak –mert, hogy egy 7 éves gyerek nem feltétlenül – hanem sok segítséggel, de azért megbirkóznak vele szerintem. Ez egy szükséges rossz én mindig azt mondom.

Szülőkkel készített interjúk

Azt, hogy a szülők miként élik meg a gyermekükkel történő dolgokat, adott esetben azt például, hogy nem fogadják el őket az emberek, vagy az iskolában több gondot okoznak, hogy hogyan viszonyulnak hozzájuk. Esetlegesen, hogy fogadják azt, ha kollégiumba kell vinni hétről-hétre gyermekét. Ez mind-mind olyan, ami nehéz egy családjának és családapának, hiszen minden szülőnek a saját gyermeke jelenti a világot.

5 anya volt az alanyom. 1. számú interjúalanyom 37 éves, dabasi hölgy, és 3 gyermek édesanyja. Védőnőként dolgozik. 2. számú interjúalany budapesti, jelenleg főállású anya, 3 gyereket nevel. Korábban HR vezetőként dolgozott. 3. számú interjúalany 42 éves édesanya, akinek két kislánya van. A férje külföldön dolgozik, hogy megteremtse családjának az anyagiakat. 4. alany szintén budapesti és irodai asszisztensként dolgozik 4 órában, mivel többet nem tudott vállalni, 1 gyermek anyukája. 5. alany pécsi, jelenleg GYED-en van otthon 4 gyermekével. Hatodik interjúalanyként édesanyám vett részt a kutatásban. Az ő válaszait a végén kívánom részletezni.

1. számú interjúalanyomnak két gyermeke is látássérült. Egyikük vak, másik gyermek gyengénlátó. Úgy derült ki, hogy a vak kislány születése után nem nyitotta ki a szemét. Gyengénlátó esetében vizsgálat folyamán jöttek rá. A kislánynak szükséges speciális intézményben tanulnia, így a Vakok és Gyengénlátók Iskolájába jár jelenleg. A gyengénlátó gyermek Dabason integrációban tud tanulni. Arra a kérdésre, hogy milyen támogatást kaptak attól az intézménytől, amelybe gyermeke jár az alany csak röviden ennyit

válaszolt: „Igazán semmit.” Továbbá, amit elmesélt még, mint negatív tapasztalást, személyes történetet: „A vak kislányunkat próbáltuk integrálni, de teljesen alkalmatlan volt a személyzet az óvodában ehhez, még a gyógypedagógiai asszisztens is. Önállóan evett már, az óvodában ölben etették, mint egy babát.”

2. számú interjúalanyom beszámolója az alábbiak szerint épül fel. Aliglátó gyermeke van, akinek születésekor fedezték fel betegségét. Gyengénlátók általános iskolájának diákja. Innen mindenféle segítséget megkapnak. „A tanulmányok elvégzéséhez teljeskörű támogatást (eszközök, rehabilitációs órák, magántanulói státusz). A továbbtanuláshoz szintén igyekeznek minden segítséget megadni.” Személyes élményként ezt a szituációt osztotta meg velem: „Ez egy szegregált iskola kis létszámú osztályokkal. Zömében tudnak és akarnak együttműködni. Volt, hogy ültetés során hátrébb került az iskolapadban, így nem látott. Azonnal változtattak, amikor kértem.”

3. alany 10 éves gyermekének már az inkubátorban, egy MRI-vizsgálat során kimutatták eredményei a betegségét (II-III Rop. Agyi sérülés a látóidegnél). Budapesten a Vakok Állami Intézetében végzi jelenlegi tanulmányait. A szülő arra a kérdésemre, hogy milyen segítséget kapnak a befogadó intézménytől, lehangolóan ennyit válaszolt: „Hát! Járhat legalább valahová! A súlyos értelmi sérült gyermekek nehezen tudnak kommunikálni. Sajnos a simulékonyság érdekében számunkra nem a legjobb megoldást választották. De az élet és évek bebizonyították, hogy egy édesanya ismeri legjobban gyermekét.”

4. alanyom 6 éves gyermeke teljes vakságban szenved. Náluk ez úgy derült ki, hogy nem követte a mozgást, és nem reagált a fényre. Neki is szükséges a Vakok Állami Intézetébe járnia. Azt mondta, hogy a legnagyobb segítséget a budapesti VGYKE (Vakok és Gyengénlátók Közép-Magyarországi Regionális Egyesülete) nyújtotta számukra. Hátrányban nem érezte magát, negatív személyes élményt nem tudott felhozni. „Az intézetben nem ért ilyen. Utcán sem emlékszem ilyenre, bár lehet volt olyan, ami csak nekem nem tűnt fel mivel teljes figyelmet igényel egy vak gyermek és nincs idő foglalkozni másokkal.”

5. alanynak 2 gyermekénél is retina leválás okozta a vakságát, mely egy egyszerű orvosi vizsgálatnál derült ki. Nagylánya már 22 éves egyetemista, pénz és számvitel szakon. Fia, 20 éves, adatrögzítő szakmunkás képzőben tanul. Véleménye szerint azoktól az intézményektől semmilyen külön segítséget nem kaptak, mely könnyítés lett volna, viszont negatív élményről sem számolt be.

6. alany, aki a jelen esetben édesanyám, így mutatkozott be: „Gábor Szabóné Kovács Andrea vagyok. Törökszentmiklóson élek férjemmel és há-

rom gyermekemmel.” Jelenleg GYES-en van. A gyermekének, az én kisebbik testvéremnek látássérülése: „Vele született látássérülés, éjszakai rossz látás, melyek szemüveggel sem korrigálhatók.” Ez a fajta sérülés fokozatosan derült ki. „2,5 éves volt, amikor felkerestem a helyi pedagógiai szakszolgálatot, mert nem beszélt a gyermekem, lassabban fejlődött a kelleténél. 3-4 éves kora közt Szolnokon, heti 2 alkalommal 2-2 óra fejlesztést kapott, majd 4 évesen kezdhette meg az óvodát. Évente a megyei pedagógiai szakszolgálatnál vizsgálták. Nagycsoportos korában nézték, nem autista-e. Ott mondta a vizsgálatot végző hölgy, hogy kérjünk időpontot a látásvizsgáló központba Budapestre. Mindemellett jártunk szemészetre, Szolnokon, Budapesten és helyben egy magánrendelésen, próbáltunk szemüveget, többfélét is, de nem volt jobb, ő pedig hordta rendszeresen. Végül a látásvizsgáló központban mondták ki, hogy látássérült.” A fiú jelenleg 10 éves. A gyermek tanulmányával a helyzet a következő: „1. és 2. osztályt a helyi önkormányzati iskolában kezdte, de a harmadik évet már a budapesti gyengénlátók iskolájában kezdte meg.” A segítségadásról így nyilatkozott édesanyukám: „Első osztály második félévétől a budapesti iskolától olvasógépet kapott és a saját iskolától pedig dönthető padot. Elsőben pedagógiai asszisztens segítette, tanította.” Kellemetlen történet, hátráltató tényező: „Ami normál gyereket is megvisel: első osztályban két osztályfőnök, majd másodikban megint osztályfőnökváltás történt. A napközis tanító másodikban mindig más volt. Második osztályban nem vitték el kirándulni. Szülőként elmentem volna gyermekemmel, de meg sem kérdeztek, mert más szülő sem ment/mehetett. Nem intéztek neki tiflopedagógust, azt mondták, hogy az nem az ő dolguk. Volt olyan, amikor hátraültették a gyermekem az utolsó padba, mert zavarta a tanórát ő, illetve a neki segítő pedagógia asszisztens magyarázása, gyermekem segítése. Jeleztem nem tetszésemet, és visszaülhetett az első padba. Volt még egy olyan eset is, amikor férjemmel felajánlottunk egy nagyobb teljesítményű égit, azaz amelynek fénye világosabb volt, mint az iskolai. Szívesen fogadták.”

Összegzés

A jelen munka a 6-14 éves magyarországi látássérült fiatalok integrációjának esélyeit és lehetőségeit kívánta bemutatni az oktatási rendszerben. A dolgozat kiindulópontja Illyés Sándor: Gyógypedagógiai alapismeretek című műve volt, mely mű a gyógypedagógia szak alapköve. Nem csak a fogyatékkal élő személyekre tértem ki, hanem céljaim között szerepelt az is, hogy azokat a szakembereket is bemutassam, akik velük foglalkoznak. Látássérültek esetén a tiflopedagógusok, vagy, ahogy szakmai berkeken belül hívják magukat:

„tíflósok”. Hétköznapi ember számára ez a szó lehet, hogy még „hírből sem ismerős”, viszont látássérült gyerekek – jobb esetben – már egészen kicsi koruk óta kapcsolatban állnak egy „tíflóssal”. Azért csak jobb esetben, mert országunkban kevés ezen személyek száma, akik látási fogyatékossgal élőkkel foglalkoznak. Második fejezetben számokkal kifejezve írtam le, hogy mekkora a fogyatékossgal élők csoportja, és természetesen ezen belül a látássérülteké. Bemutatásra kerültek hazai speciális intézmények, mely leírás jól szemlélteti, hogy számuk manapság is csekély, illetve többnyire a fővárosban és körzetében élők vannak szerencsés helyzetben ebből a szempontból, hiszen itt található a legtöbb ilyen iskola. Ebből következtethetünk arra, hogy milyen nehéz helyzetbe kerülnek azok a vidéken élő családok, akiknek gyermeke viszont igényli a speciális iskolát. Esetleg integrációban is megállná helyét, de nem megfelelő a befogadó környezet és a helyzet megkívánja, hogy mindenképp látássérültekre specializálódott intézményben folytassa tanulmányát. Ugyanis egy érzékszervi fogyatékossgal élő gyermeket 2 főnek kell tekinteni. Ez azt jelenti leginkább, hogy több figyelmet, odafigyelést, türelmet és felkészülést igényel az ő taníttatása. Azonban nem kizáró ok betegsége, hiszen egy ép értelmű látássérült gyermeknek vélhetően van helye integrációban. Harmadik fejezetben ennek alapján az ő számukra törvényekben biztosított kötelező szociális ellátásokról, és a gyermekek napközbeni ellátásáról esett szó. Negyedik nagyobb egységben helyeztem hangsúlyt arra, hogy olyan személyek szemszögéből lássuk a problémát, akik érintettek ebben az ügyben.

A dolgozatban helyet kapott vizsgálat 5 óvónő, 6 tanítónő, 4 gyógypedagógus, és 6 szülő meginterjúvolása feldolgozása alapján készült el. A vizsgálatban minden csoportnak más-más körkérdéseket tettem fel, az ő tevékenységi körükhöz alkalmazkodva. A vizsgálatról nem jelenthetjük ki, hogy reprezentatív, hiszen nem tudjuk biztosítani, hogy az összes Magyarországon élő és óvónőként, tanítónőként, gyógypedagógusként dolgozó szakember, illetve minden látássérült gyermek szülője az általam leírt helyzetet erősítette volna. Ugyanakkor reális képet adott abból a nézőpontból, hogy az általam megkérdezettek személyek közül sokan nem ismerik egymást, különböző városokban laknak, illetve különböző intézményekkel kapcsolatban vannak tapasztalataik, és ennek ellenére jellemzően hasonló véleményen voltak.

Irodalom

Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat Látásvizsgáló Gyógypedagógiai Tanácsadó, Korai Fejlesztő, Oktató és Gondozó Tagintézménye;

<http://www.latasvizsgalo.hu/jelek.html> Letöltés helye és ideje: Törökszentmiklós, 2018. augusztus 29. 13:23

Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat Látásvizsgáló Gyógypedagógiai Tanácsadó, Korai Fejlesztő, Oktató és Gondozó Tagintézménye; <http://www.latasvizsgalo.hu/kik.html> Letöltés helye és ideje: Törökszentmiklós, 2018. augusztus 29. 13:20

Gordosné Szabó Anna: Bevezető általános gyógypedagógiai ismeretek, Budapest, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, 2004.

Gyengénlátók Általános Iskolája, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménye, és Kollégiuma, EGYMI, <http://www.gyengenalatok.hu/hu/egymi01.php> Letöltés helye és ideje: 2018. augusztus 30. 13:57

Hoffmann Judit: Gyógypedagógiai szöveggyűjtemény – Szemléletformáló szemelvények gyógypedagógiai asszisztens hallgatók számára, Comenius Bt., Pécs, 2003. IV. fejezet: Fogyatékoság. Attitűd. Elfogadás. Illyés Sándor: A fogyatékoság jelentésváltozatai (Gyógypedagógiai alapismeretek ELTE 2000.

Illyés Sándor: Gyógypedagógiai alapismeretek, Budapest, 2000.

Mesterházi Zuzsa (2001): Lexikonszócikkek. In: (Szerk.: Mesterházi Zuzsa.) ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest: tiflopedagógus, 163.p.

Mikrocenzus 2016. KSH., Budapest, 2018. 7.p.

Vakok Óvodája, Általános Iskolája, Szakiskolája, Készségfejlesztő Iskolája, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménye, Kollégiuma és Gyermekegészségügyi weboldala, <https://www.vakisk.hu/#> Letöltés helye és ideje: 2018. augusztus 29. 15:44

Népszámlálás 2011. Budapest, KSH. 25.p, 27. p., 31.p. 32.p.

Pajor Emese: Látássérülés-Sérült látás? Budapest.2017.